

ARAP DÜNYASINDA NASIR ÖNDERLİĞİ

Prof. Dr. Anıl ÇEÇEN*

Any study on the Arab world should refer to the Egyptian experience under Nasser. The legacy of Nasser's period is noteworthy to study in order to discuss the future of the Arab world. The Nasser period on the other hand is a well guide to understand the existing problems of the Arab world yet to define the current conflicts between Israel and Palestine. Many important concepts and theoretical understanding that we today use may easily be traced back to that era. Egypt from another point of view is still a very important actor of the Middle East region. The present article keeping these historical experiences in mind deals with the regional balances and future prospects.

Türkler ve Arapların yüzyıllarca beraberce yaşadıkları Selçuklu ve Osmanlı İmparatorlukları tarihe katınca, Türkler ve Araplar ayrılmak zorunda kalmışlar ve bu durumdan yararlanmasını bilen Batı emperyalist ülkeleri iki halkı birbirinin dışında tutarak, kendi çıkarlarının gerektirdiği noktada Türk ve Arap düşmanlığını kışkırtmışlardır. Bu nedenle, Türkler ve Araplar arasına yirminci yüzyılın başlarında güvensizlik duyguları girmiştir. Yirmibirinci yüzyıla girerken geçen yüzyıldan kalan bu güvensizlik duyguları ile iki halk grubu kendi geleceklerini birbirlerinden bağımsız olarak aramaktadırlar. Batılı yayınların yarattığı olumsuz etkilerle, Arap dünyasını sürekli olarak küçümseyen Türkiye, batı blokunun Arap ve müslüman toplumlara karşı izlediği bazı olumsuz politikalara alet olma noktasına bile sürüklenmiştir. Bu durum, Araplar'da Türklere karşı giderek daha üst düzeyde gelişen bir güvensizliğin yerleşmesine yardımcı olmuştur. Eski dünya yıkılırken, yeni bir dünya düzenine doğru bir gelişme süreci ortaya çıkarken, yüzyıllarca beraber yaşamış Araplar ve Türkler'in birbirlerine komşu olmalarına rağmen, ayrı gelecek arayışı içine girmesinde batılı emperyalist güçlerin etkili politikalarının rolü bulunmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olan Araplar, yirminci yüzyıla kadar Türklerin yönetimi altında yaşamışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, İngiliz ve Fransız sömürge orduları Orta

*ASAM Yönetim Kurulu Üyesi ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

Doğu'ya girince, Türkler ile Arapların arası açılmıştır. İngiliz casusu Lawrence gibi görevlilerin yoğun çabaları ile Arap toplumlari Osmanlı yönetimine karşı kışkırtılmış, bütün Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri İstanbul yönetiminden kopararak İngiliz, Fransız ve İtalyan sömürge yönetimlerine devredilmiştir. Osmanlı döneminde Mısır, Arap dünyasının merkezi olarak kabul edilmiş ve imparatorluk yönetimi buna göre düzenlenmişti. Osmanlılar birçok Türk ve Çerkez kökenli aileyi Mısır'da barındırarak, Arap dünyasının bu önemli merkezinde etkin bir yönetim yapısı oluşturmaya çalışmıştır. Ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru İngilizler Kıbrıs'ı aldıktan sonra hızla Filistin ve Mısır'a yönelmişler ve bu bölgelerde İngiliz imparatorluğuna bağlı sömürge yönetimleri kurmuşlardır. Bu bölgeleri işgal eden İngilizler Arapları Türklere karşı koruyormuş gibi davranarak sözde himaye yönetimleri oluşturmuşlardır.

İngiliz sömürge yönetimi, Arapları Türkler'den kurtarıyormuş gibi ortaya çıkmasına rağmen, Arap dünyasının gelecekte batı emperyalizminin kesin egemenliği altına girmesine giden yolu açmıştır. Süveyş kanalının açılması ile beraber Mısır ile yakından ilgilenen İngiltere ile beraber Fransa da boş durmuyor ve bu bölgede kendi açısından etkinlik oluşturabilmek için bütün fırsatları kolluyordu. İngiltere Mısır'ı işgal ederek Süveyş kanalına tam olarak el koydu ve bu uluslar arası su yolunu kendi imparatorluğunun çıkarları doğrultusunda yönetmeye başladı. İngilizler Mısır'ı merkez yaptıktan sonra hem Orta Doğu'da hem de Kuzey Afrika'da yayılarak Sudan gibi yeni ülkeleri de ele geçirdiler. İngilizlerin burada katı bir yönetim kurması üzerine Mısır'da ilk milliyetçilik hareketleri görülmeye başladı. Yirminci yüzyılın ilk yıllarında Mısır'daki aydınların öncülüğünde bir Arap milliyetçiliği gündeme gelmiştir. İngiltere ve Fransa'nın bu bölgede emperyalist bir çekişmeye girişmelerinden yararlanmak isteyen milliyetçiler harekete geçtiler ama Birinci Dünya Savaşı nedeniyle fazla bir sonuç elde edemediler. İngiliz sömürge yönetimini destekleyen işbirlikçi Mısırlılara saldırıların artmasıyla beraber, Mısır milliyetçiliği daha da bilinçlenerek öne çıkmıştır.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngilizlerin düzenlemesiyle Mısır bir krallık durumuna getirilmiştir. Mısır halkının bağımsızlığını savunan milliyetçi hareket partileşerek Vafd adını almış ve Kral ile İngiltere arasına girerek, ülkenin yönetiminde söz sahibi olmaya çalışmıştır. Vafd partisinin giderek güçlenmesi sürecinde İngiliz emperyalizmi devreye girerek bu güçlü partinin bölünmesini sağlamış ve bu partiden ayrılanlar liberal bir parti olarak ayrıca örgütlenmişlerdir. İngilizlerin desteğindeki Mısır Kralı ile, bağımsızlık yanlısı Vafd partisi sürekli olarak çekişme içine girince Mısır uzun süren gerginlikler dönemi yaşamıştır. İkinci Dünya Savaşı'na kadar devam eden bu durum karşısında taraflar köklü

bir girişime kalkışacak uygun ortamı yakalayamadılar. Vafd'ın sosyal mücadelelerde gerilemesi üzerine, 1930'lu yıllarda daha radikal bir örgüt olarak Müslüman Kardeşler reformcu bir islami hareket olarak ortaya çıktı. Bu hareketin güçlenerek siyasal alana ağırlığını koyması ile batı karşıtı çizgide yeni politikalar Mısır politikasında egemen olmaya başladı. Bu örgütün ısrarlı baskıları ile Mısır hükümetleri giderek İngiltere karşıtı politikalara sürüklendiler. İngiltere bunun üzerine Mısır'daki sokak hareketlerini destekleyerek ülkenin karışmasına neden oldu. İngilizler 1952 yılının başında Mısır'ı yeniden işgale kalkışınca ülkedeki karışıklık daha da arttı ve altı ay sonra Mısır ordusu Hür Subaylar adlı hareketin yönetimi ile ihtilal yaptı ve krallığı devirerek yönetime el koydu.

Hür subaylar hareketinin görünüşteki önderi general Necip olmasına rağmen, hareketin gerçek önderi arka planda Albay Cemal Abdülnasır idi. Başlangıçta ideolojik bütünlükten yoksun, bulanık bir milliyetçilik anlayışı ve reformcu bir karakteri olan bu hareket kendi içindeki iktidar mücadelesi ve İngiltere ile başlayan çatışma sonunda açık bir radikal kimliğe bürünmüştür. Hareketin gerçek önderi olmasına rağmen, başlangıçta perde arkasında duran Albay Cemal Abdülnasır'ın öne çıkarak ülke yönetimine ve Arap dünyasına damgasını vurması bu süreç içinde gelişti. Ocak 1953'de ülkedeki bütün siyasal partilerin kapatılmasından sonra ordu içindeki gücünü Ulusal Birlik adlı geniş bir kitle örgütü ile pekiştiren Nasır çok geçmeden general Necip ile karşı karşıya kaldı. Orta tabakalar Müslüman Kardeşler'in etkisiyle daha da etkin olmaya başladığında ülkede bir iktidar savaşı belirdi ve bunun sonucunda Nasır ülkenin tek hakimi olarak iktidara geldi.

1954 yılında iktidara gelen Nasır başbakanlık yaptığı ilk iki yıl içinde temkinli bir yol izledi ve batı emperyalizmi ile açıktan bir çatışmaya girmeden ülkeyi yönetmeye çalıştı. Sudan'ın bir geçiş döneminden sonra bağımsız olması ile ilgili antlaşmayı İngilizler ile imzaladı. Mısır'ın ekonomik ve sosyal yönden toparlanmasına ve modern bir devlet olmasına öncelik verdiği için açıktan İsrail ile Orta Doğu'da bir çatışmaya girmede. Ne var ki, İsrail gerillalarının Mısır topraklarına daha sonraları saldırıya geçmeleri üzerine Nasır kendisini İsrail ile askeri çatışma içinde buldu. İngiltere'nin yerini bölgede ABD alırken, bölgeye Sovyetler Birliği'nin girmemesi için ABD'nin öncülüğünde Bağdat Paketi oluşturulurken, Nasır yönetimindeki Mısır bu tür örgütlenmelere girmede ve tarafsız bir dış politikaya yöneldi. Anglosakson emperyalizminin Orta Doğu'yu kendi egemenliği altına alma girişimlerine karşı, Nasır o dönemin koşullarında Sovyetler Birliği'ne yanaşmak ve daha sol bir politika izlemek zorunda kaldı. ABD'nin Bağdat Paketi girişimine karşı, daha bağımsız bir yol izleyen Nasır, Suriye ile Birleşik Arap Cumhuriyeti

oluşturma yoluna gitti. 1956 yılında Mısır'ın ulusal çıkarları doğrultusunda Süveyş kanalını millileştiren Nasır bu girişimi ile emperyalizme karşı açık bir tutum takındı. Nasır'ın bu girişimi, kendisini yalnızca Mısır'ın değil, tüm Arap dünyasının önderi konumuna getirdi. Bütün Arap ülkelerinin yıllarca sömürge baskısı altında ezilmeleri gerçeği karşısında, bu çıkmaza karşı çıkan bir politika ile Nasır tüm Arap dünyasının ulusal önderi düzeyine çıkabildi. Arap dünyasından böyle-sine ulusalcı bir önderin çıkması tüm dünya dengelerini kısa zamanda alt üst etti.

Mısır'da krallığa karşı gerçekleşen askeri hareket, plansız ve programsız bir biçimde gündeme gelmişti. Kralın İngiliz emperyalizmine karşı direnememesi sürecinde islami hareketler ön plana geçince, Mısır ordusu ülkede bir şariat düzenine izin vermemek üzere müdahale ederek rejime el koymuştur. Mısırlı askerler aslında tam olarak ne istediklerini bilmiyorlardı ama ABD ve İngiltere, Mısır'da bir Müslüman Kardeşler yönetimi istemedikleri için, buna karşı bir askeri yönetimi dolaylı olarak destekliyorlardı. Askeri rejim işbaşına gelir gelmez, şirketlerde yarıdan fazla hissenin Mısır vatandaşlarında olması ile ilgili yasanın kaldırılması Anglosakson emperyalizminin Mısır ekonomisi üzerinde egemenlik kurma yolunu açıyordu. Ayrıca Amerikalıların ılımlı toprak reformu önerisi üzerine getirilen yeni tarım düzeninde de Mısır tarımının kapitalistleşme sürecinin açılmasına yardımcı oluyordu. O tarihlerde ülkede büyük haksızlıklara neden olan bir toprak düzeni olduğu için Washington, Mısır'ın komünizme yönelmesine neden olabilecek bu haksız toprak düzeninin ortadan kalkmasına çaba gösteriyordu. Amerikalılar komünizmle mücadelede toprak reformunun önemini belirten broşürler hazırlayarak bunları Mısır halkına dağıtıyorlardı. Böylesine büyük bir dış destek olduğu için, işbaşına gelen genç subaylar kısa zamanda toprak reformuna yönelerek, ülkede kendileri için önemli bir prestij sağladılar. Sol görünümlü genç subaylar, böylesine radikal adımlar atarken, sendikalara ve gerçek anlamda sol görüşlü kuruluşlara karşı oldukça sert bir tutum izlediler. Askeri yönetim Müslüman Kardeşler örgütüne karşı gösterdiği sert tepkinin benzerini, sendikalar ve sol örgütlere karşı da sürdürmüştür.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Amerika, Türkiye gibi Mısır'ı da toplu güvenlik sistemi içine alma girişimi içinde olduğu için, askeri yönetim ile iyi geçinmenin yollarını aramıştır. Amerikalıların dostça yaklaşımlarına ve yardımcı olmalarına rağmen, uzun süren İngiliz sömürgeciliği nedeniyle Mısır'da halk arasında anti-emperyalist duyguların çok güçlü olması nedeniyle, Mısır yönetimi Amerikalılara yakınlaşamıyordu. Mısır halkının Amerika'yı İngiliz sömürgeciliğinin devamı olarak görmesi, iki ülke arasındaki yakınlaşma eğilimlerini

önlüyordu. Mısır basınında Amerikan ve İngiliz emperyalizmlerinden nefret edildiğini dile getiren çok sert yazılar çıkıyordu. Bu sert hava devam ederken, asıl anti-emperyalist uyanış Amerikalıların Mısır'a silah yardımı önerisini reddetmesiyle başlamış ve Assuan barajının yapımı ile ilgili olarak ABD'nin kredi vermek istememesi ile doruk noktasına ulaşmıştır.

İsrail'in kurulduğu yıl Mısır ordusunun İsrail karşısında büyük bir askeri yenilgiye uğraması nedeniyle, Mısır ordusunun subayları daha güçlü bir ordu arayışı içinde yeni silahların alınmasına öncelik vermişlerdir. Mısır ordusu İsrail ile aynı düzeyde silah gücüne gelmeden Mısır'ın güvenliğinin tehdit altında olduğunu savunmuş ve bu nedenle dışarıdan acil askeri yardıma öncelik vermiştir. İsrail lobisinin baskısı altında olan Amerikan yönetimi Mısır'a askeri yardımı reddetmiş ve bu nedenle de Mısır halkı yeniden antiemperyalist gösterilere başlamıştır. Genç subaylar bölgede İsrail'e karşı dengeyi sağlayacak derecede güçlü bir Mısır ordusu için çaba göstermişler ve ABD silah yardımını reddedince de, diğer büyük ülkelerden en yeni silahların alınması ile ilgili girişimler sürdürülmüştür. ABD silah vermeyince Mısır'ın Amerika'ya karşı tutumu sertleşmiş ve İsrail'i güvenlik şemsiyesi içine almak isteyen Anglosakson emperyalizminin askeri pakt kurma önerisini Mısır'ın genç subayları reddetmiştir. İsrail tehdidi altındaki Mısır her ne pahasına olursa olsun dışarıdan silah almak zorunda idi. Batı emperyalizminin Mısır'ı İsrail tehdidi karşısında zor durumda bırakması üzerine, Mısır'ın askeri yönetiminin yavaş yavaş sosyalist bloka yönelerek, silah gereksinmesini bu bloktan almaya çalıştığı görülmüştür. Nasır iktidara geldikten bir yıl sonra, sosyalist blokun endüstri ülkelerinden Çekoslovakya'dan istediği silahları, kendi ürettiği pamuk karşılığında aldı ve böylece Mısır askeri olarak yeniden İsrail ile eşit düzeye geldi.

Mısır askeri yönetimi, batı emperyalizminin giderek daha fazla baskısı altında kaldı. ABD, dış yardım ve krediler karşılığında Dünya Bankası'nı devreye sokarak, Mısır bütçesini daha yakından kontrol etmek istedi ama ulusalcı askerler bu gibi dış yönlendirmelere de karşı durdular. İki yıllık görüşmelerden sonra Mısır'ın şahdamarı Nil'in üzerinde Mısır'a yeniden hayat verecek Assuan barajı projesini Amerikalıların reddetmesi üzerine, Nasır sert bir konuşma yaparak yüzyıllar önce ölümsüz piramidler yapan Mısır halkının kendi yoluna giderek barajlarını da kendi ulusal imkanları ile yapacağını bütün dünyaya açıkladı. Bu olaydan sonra Mısır'da yabancı sermayeye karşı ulusal bir tutum gelişti ve yabancı şirketlerin anlaşmaları iptal edilmeye başlandı. 1957 yılının başlarında çıkartılan üç yeni yasa ile, bütün yabancı işletmeler millileştirildi ve bu arada Osmanlı Bankası da bir Mısır bankasına devredildi. Bu sert olaylar, bağımsızlık ve kalkınmak isteyen Mısır

ordusuna, bu işlerin kolay olmadığını ve dış baskılarla bu gibi süreçlerin önlendiğini bir kez daha gösterdi. Genç subayların artan hoşnutsuzluğu, Nasır rejimini daha katı ve ödünsüz bir tutum almaya doğru sürükledi. Batı blokundan istediği yardımları alamayan Nasır rejimi, batıdan karşısındaki sosyalist bloka doğru adım adım kayd. Sovyetlerin herhangi bir koşula dayanmayan desteği Nasır rejimini giderek batıya uzaklaştırdı. Batının hataları yüzünden sosyalizmin alternatifi olabilecek, Nasır milliyetçiliği adım adım sosyalist bloka doğru itilmiştir.

Amerikan ve İngiliz emperyalizmlerinin İsrail'i kollayan tutumları ve Mısır'ı güç durumda bırakan girişimleri, milliyetçi Nasır rejimini daha da sola doğru sürükledi. Batı ile normal ilişkiler kurarak yoluna devam etmek isteyen Nasır, bunun mümkün olmadığını anlayınca bu kez sosyalist blokun destek ve yardımları ile daha bağımsız ve ulusal bir kalkınma yolu için arayış içine girdi. Kapitalist yoldan kalkınma hayalleri yıkılan Nasır rejimi, bu kez daha sol ve radikal yöntemlerle Mısır'ın bağımsız kalkınma yolunu kurmaya çaba gösterdi. Hemen bir Devlet Planlama Örgütü kuran Nasır, devletin planlı bir ekonomi ile kendi ulusal burjuvazisini yaratmasına öncelik verdi. Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesi ve daha başarılı yönetilmesi, Nasır rejimi için önemli bir sınav olmuştu. Devletin kendine güveninin gelmesinden sonra, devlet desteği ile öne çıkarılan ulusal burjuvaziye destek daha da artırıldı. Ne var ki, başta ABD olmak üzere, önde gelen batılı ülkelerin telkinleri ile Mısır burjuvazisi kendi ülkesine yatırım yapmak yerine, Mısır'dan kazandıkları paraları İsviçre bankalarına kaçırıyorlardı. Böylece Mısır ulusal burjuvazisinin ulusallaşması süreci önleniyor ve bu zengin kesimin Mısır içinde yatırım yapmasının önüne geçilerek ülke ekonomisinin bağımsız kalkınma yolunun önüne geçiliyordu. Oysa nüfusu hızla artan bu çöl ülkesinin tüm umudu planlı ve hızlı kalkınmaydı. Halk kitleleri bir an önce yoksulluktan kurtulmak ve kalkınmak için çaba gösterirken, Nasır rejimi de kendi ulusunun gereksinmelerini karşılama yolunda giderek radikalleşiyordu. Batı kapitalizminin İsviçre bankaları aracılığı ile Mısır burjuvazisini kısaç altına alması üzerine Nasır Mısır bankalarını millileştiren kararın altına imzalıyor ve ulusal burjuvazinin emperyalizmin işbirlikçisi konumuna sürüklenmesine izin vermiyordu.

Böylesine bir aşamaya gelen Nasır, emperyalizm ile hiçbir zaman uzlaşamayacağını vurgulayarak en büyük hatalarının giderek işbirlikçiliğe yönelen Mısır burjuvazisi ile uzlaşmaya çalışmak olduğunu, bankaları millileştirdikten sonra açıklamıştır. Bankalardan sonra sigorta şirketleri ve Mısır halkının temel ihtiyaç maddelerini karşılayan temel endüstri kuruluşları teker teker millileştirilmiştir. Büyük şirketlerin ve kuruluşların hisselerinin yarısından fazlası devlete devredilmiş ve Mısır devleti yeni örgütlenmesi ile, emperyalist baskılara karşı kendi ulusal

ekonomisini daha yakından yönetmeye başlamıştır. Şirket gelirleri daha yakından izlenmiş, yurtdışına sermaye kaçırmanın önüne geçilmiş, yeni oluşturulan vergi düzeni ile devletin gelirleri artırılmıştır. Böylece sömürgelerde görülen, şirketler aracılığı ile emperyalist talan düzeninin Mısır'da oluşturulmasına izin verilmemiştir.

Nasır rejimi toprak düzenine de elkoymuş ve çiftlikleri yeniden düzenleyerek, ulusal ekonominin yararına bir tarım düzeninin oluşturulması için çaba göstermiştir. Büyük toprak mülkiyetine sınırlamalar getirilmiş ve kurulan yüzlerce tarım, kredi ve alım kooperatifleri ile işbirlikçi tüccar ve tefeci sömürücülüğünün önüne geçilmiştir. Kooperatiflerin devlet desteği ile kurulması ve kısa zamanda etkin çalışmalar yapması tarımda verimi artırmış ve Mısır halkının açlığa sürüklenmesi önlenmiştir. Nasır rejimi, ülkede geniş bir kooperatif düzeni kurarak, Mısır halkının gereksinmelerinin örgütlü biçimde karşılanmasını sağlamıştır. Mısır kooperatifçiliği tam anlamıyla bir sosyalist düzene geçmeden de ulusal bir ekonomi ile halk kitlelerinin tüm isteklerinin karşılanabileceğini açıkça ortaya koymuştur. Mısır kooperatifçiliği bu yönü ile başarılı bir örnek olarak tüm Asya ve Afrika ülkelerine, bağımsız kalkınma yolunda olumlu bir örnek oluşturmuştur. Her alanda kurulan kooperatiflerin üretim ve çalışmaları ile, Mısır ekonomisi dış yardımlar olmadan bağımsız bir kalkınmanın yol ve yöntemlerini aramıştır.

Nasır rejimi, işbaşına gelir gelmez yaptığı toprak reformu ile ülke ekonomisinde canlanmanın yolunu açmıştır. Yeni alanlarda endüstrileşme bile kooperatifler aracılığı ile düzenleniyor ve dış baskı ile ülkenin endüstrileşmesinin önlenmesi girişimlerine karşı çıkılıyordu. Ulusal kaynakların kullanılmasında, yatırımların artmasında sürekli olarak kooperatifler üzerlerine düşen görevleri yerine getirmişlerdir. Kooperatifler ülke ekonomisinin yeniden kurulmasında hem öncü hem de yönlendirici bir işlev görmüşlerdir. Nasırizmin en önemli uygulamalarından birisi olan ulusal kooperatifçilik hareketi, Mısır devletinin dış ekonomik baskılara karşı daha dirençli bir biçimde karşı çıkabilmesini sağlamıştır.

Giderek emperyalist merkezlerle işbirliğine kayan Mısır burjuvazisini geri plana atan Nasır rejimi, ülke yönetiminde, boşluğu gidermek üzere halk kitleleri ile daha yakından ilişki kurabilmenin yollarını aramıştır. Bu amaçla, Nasır rejimi işbaşına geldikten sekiz yıl sonra Halk Kuvvetleri Milli Kongresini toplamıştır. Böylesine büyük bir kitlesel örgütlenme ile Nasır rejimi Mısır burjuvazisini geri iterek halk kitlelerinin desteğini arkasına almanın yollarını arıyordu. Ülkede faaliyet gösteren tüm halk kooperatiflerinin ve kitle kuruluşlarının temsilcileri ile toplanan bu

ulusal kongrede Nasır önemli bir konuşma yaparak, ülke ekonomisinin ancak planlı bir yoldan kalkınabileceğini, bu yolda önemli toplumsal girişimlerin başlatılacağını ve ülkede bu amaçlar için sosyal bir devlet oluşturulacağını söylemiştir. Bu kongrede alınan halk desteği ile, Nasır rejimi Arap Birliği Sosyalist Partisi adı altında yeni bir siyasal örgütlenmeyi gerçekleştirmiş ve böylece Mısır rejimi arkasına halk desteğini alarak daha da güçlenmiştir.

Halk kongresinden ortaya çıkan partinin başında "Mısır" değil ama "Arap" sözcüğünün yer alması, Nasır'ın yalnızca Mısır halkı için değil ama yüzyıllarca emperyalist batı ülkelerinin çizmeleri altında ezilmiş tüm Arap ülkelerinin birliğini ve kurtuluşunu hedeflemektedir. Nasır büyük batılı emperyalist güçlere karşı Mısır'ın tek başına direnemeyeceğini görüyor ve tüm Arap asıllı ülkeleri biraraya getirmenin mesajını dünyaya veriyordu. Özellikle İsrail'in kurulmasından sonra Orta Doğu'da artan İngiliz ve ABD emperyalizmlerinin baskılarına karşı, Suriye ile yakınlaşarak Birleşik Arap Cumhuriyetini kurma yoluna gidiyordu. Irak ve Ürdün'ü de böylesine bir Arap birliğinin içine alabilmek için çok çaba gösteren Nasır böylece batıdan gelen Anglosakson emperyalizminin Orta Doğu ülkeleri üzerindeki baskılarını kırabileceğini hesap ediyordu. Ne var ki, batılı güçlerin baskıları ve emperyalist politikaları ile Nasır'ın Orta Doğu'da bir Arap Birliği oluşturma sürecine izin verilmemiş ve giderek İsrail merkezli bir Orta Doğu yapılanması desteklenmiştir.

Nasır Halk Kongresi'nde, bütün Arap Dünyası için geçerli olabilecek Milli Yasa adını taşıyan önemli bir tarihsel belgeyi temsilcilerin onayına sundu. Halk temsilcilerinin büyük çoğunluğunun desteği ile kabul edilen Milli Yasa, tüm Mısır halkının olduğu kadar bütün Arap dünyasının da emperyalizmin batağından kurtulabilmeleri için önemli bir reçete olarak devreye giriyordu. Emperyalizme meydan okuyan Nasır, Milli Yasa ile bu karşı çıkışını bir hukuksal belgeye dayandırıyor ve geleceğe dönük bir politikayı bu belge ile kurumlaştırıyordu. Mısır bürokrasisinin tam desteği ile hareket eden Nasır, halk kitlelerinin geniş desteğini de ele alarak Mısır burjuvazisinin işbirlikçi tutumuna karşı kesin bir çıkış yapıyordu. Milli devlete ve tam bağımsızlıkçı ulusal kalkınma yoluna öncelik veren bir kalkınma yolu arayan Nasır, uzun süren denemeler sonucunda bir Milli Yasa çıkartarak, bunu halk kitlelerinin desteği ile yaşama geçirmenin yararlı olacağını görmüştü. Bu doğrultudaki girişimi, Halk Kongresi tarafından onaylanınca, Nasır da Milli Yasayı devreye sokarak, Mısır halkının bağımsız kalkınma yolunun anayasası olarak bunu temel aldı.

Genel olarak incelendiği zaman Milli Yasa'nın, çeşitli bölümlerden meydana gelen bir tarihsel belge olduğu görülmektedir. Yasa'nın baş-

langıç bölümünde genel bir bakış olarak Mısır Devrimi bir başlangıç noktası olarak ele alınmakta ve Mısır halkı ile beraber tüm Arap ulusunun kurtuluşunun ulusal bir yol izlenmesine bağlı olduğu açıklanmaktadır. Mısır halkının devrime bağlılığı ile önemli aşamaların katedildiği ve dış baskılara karşı direndiği dile getirilmektedir. Başlangıçta devrimin dayandığı temel ilkeler belirtilirken, emperyalizmin, sömürücülüğün ve derebeyliğin tasfiyesine öncelik verildiği açıklanıyordu. Topumsal adaletin her alanda geçerlilik kazanabilmesi için, sermayenin siyasal iktidar üzerindeki baskılarına son veriliyordu. Tüm emperyalist baskılara karşı güçlü bir ulusal direniş için, ordunun güçlendirilmesine öncelik verilecekti. Yabancı ülkelerin milli gerçekleri tahrif ederek kamuoyunu yanıltma oyunlarına karşı sağlam bir demokrasi kurularak, Mısır halkının emperyalist oyunlara karşı korunacağı gene başlangıç kısmında ana ilkelerden birisi olarak açıklanıyordu. Halkın ilk yıllarda Mısır devrimine bağlılık göstermesi, Nasır rejimine güç veriyor ve bu doğrultuda halk yararına olabilecek adımlar atılıyordu. Mısır halkı gelecekte beklediği büyük umutlarını devrimin öncü kadrosuna bağladı ve bunun sonucunda Mısır'ı daha da güçlü kılan reformlar başarılabildi. Devrimin başarıları ortaya çıkartılan tüm engellerin başarı ile aşılabileceğini açıkça göstermiştir. Mısır ordusu Mısır halkının çıkarları doğrultusunda sömürgecilikle savaşmak üzere iktidara gelmiş ve yabancı ülkelere karşı ulusal çıkarları savunmuştur. Mısır halkı batı sömürgeciliğine karşı ulusal kurtuluş savaşını kendi ordusunun öncülüğünde ve yönetiminde kazanmıştır. Mısır halkı antiemperyalist mücadelesini verirken, ülkedeki sınıfsal mücadele olmadan topyekün bir halkın ulusal kurtuluş savaşı vermesinin mümkün olduğunu bir kez daha ortaya koydu. Mısır halkı yepyeni bir toplum yaratabilmek için yola çıktı ve gösterdiği özveri ile bunun mümkün olabildiğini de ortaya koydu.

Milli Yasa'da Mısır halkının özverili tutumu, devrimin güvencesi olarak kabul ediliyor ve devrim yönetiminin buna güvenerek büyük atılımlara kalkıştığı açıklanıyordu. Mısır'daki Arap halkının özverili tutumu tüm Arap dünyasına örnek olacak biçimde geliyor ve önemli değişikliklerin gündeme gelmesine yardımcı oluyordu. Mısır devrimi bu açıdan bütün Arap ülkelerine örnek olmuş ve bir çoğunda, batının emperyalist sömürge yönetimlerine karşı ulusal devrimler gündeme gelmiştir. Mısır devriminin tüm Arap ülkelerinde giderek yayılan etkileri ve artan prestiji benzeri askeri devrimleri gündeme getirmiş ve Arap ülkelerinde ulusal bir uyanış dönemine geçilmiştir. Mısır Arap devrimi yalnızca Arap ülkelerini etkilemekle kalmamış, tüm Asya ve Afrika ülkelerinde ulusal uyanış devrimlerinin öncüsü olmuştur. Mısır'ın önüne emperyalist düzenin getirdiği çıkmazdan kurtulmanın ve

bağımsız kalkınmanın tek yolu olarak devrim gündeme gelmiştir. Bağımsız kalkınmanın tek yolu olan ulusal devrim, Arap dünyasının sömürgeci boyunduruğundan kurtulabilmesinin başlangıcı olmuştur. Arap ulusu, sömürgeci batıya karşı ancak bir sosyal uyanış ile ortaya çıkabilir ve bilimsel gelişmenin yaratacağı toplumsal bilinç ile de karşı koyabilirdi. Böylece, devrim, özgürlük ve birlik amaçlarını hedefleyerek ulusal kurtuluşu gerçekleştirecektir.

Kapitalist emperyalizmin boyunduruğuna karşı, Milli Yasa sosyal devlet, toplumcu mücadele yöntemleri ve sosyalist bazı önlemleri gündeme getirmiştir. Batının sermaye gücüne karşı direnebilmek için güçlü bir ulusal devlet yapılanmasının ancak devletçi ve toplumcu yöntemlerle sağlanabileceğini öngören Milli Yasa ulusal kurtuluş mücadelesine girişen halk kitleleri için yeni toplumcu yöntemler öneriyordu. Üçüncü dünya ülkelerinde sömürgecilere karşı başarılı direniş gösteren ulusal kurtuluş devrimleri, mazlum ulusların gelecekteki uyanışlarının göstergesi oluyordu. Azgelişmiş ülkelerde gündeme gelen ulusal devrimler ya ulusal bir kurtuluş yoluna giriyorlar ya da sosyalist bir planla gelecekte kurmaya çalışıyorlardı. Ulusal ve sosyalist denemeler ortak düşman emperyalizme karşı birbirini izleyen biçimlerde gündeme gelmişlerdir. Dünya halkları sömürgecilikten kurtuluş için hem sosyalizme hem de milliyetçiliğe sarılmışlardır.

Mısır ve Suriye'nin biraraya gelmesiyle ilan edilen Birleşik Arap Cumhuriyeti, Arap dünyasının bağımsız geleceği için yeni bir umut kapısıdır. Değişen dünya koşullarında Arap ülkeleri böylesine bir birleşik devlet çatısı altında kendilerinin bağımsız geleceklerini güvence altına alabileceklerdir. Uygarlık ve bağımsızlık meşalesi, tüm Arap dünyasında Birleşik Arap Cumhuriyeti sayesinde dalgalanacaktır. Sömürgeci batı emperyalizmine karşı uzun sürecek bir mücadele dönemi olacaktır. Mısır halkı tüm Arap uygarlığının temsilcisi olarak bu savaşta ön planda yer alacaktır. Milli Yasaya göre, dünyanın önemli ekonomik güçlerinden birisi olan Japonya sonradan dışa açılmıştır. Mısır çok daha önceden dışa açık olmasına rağmen, sömürgeci dış güçlerin baskıları ile Japonya kadar gelişmemiştir. Mısır'ın kurucusu olan Mehmet Ali'nin kişisel çıkar uğruna yanlış ilişkilere girmesi, Mısır'ın uyanışını ve gelişmesini geciktirmiştir. Avrupa'ya okumaya giden Mısır aydınları sonradan ülkelere dönerek ulusal uyanış için girişimlerde bulundular, ne var ki, bütün bunlar dış güçler tarafından engellendi. Mehmet Ali'nin Osmanlı İmparatorluğu'na karşı başkaldırısı ile, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Mısır'da gerçekleşen siyasal devrimi tarihsel süreç içinde iyi değerlendirmek ve sonuç çıkarmak gerekmektedir. Arap topraklarının birliğini parçalayan ve Arap Birliği için sürekli bir tehdit unsuru olan İsrail'in kuruluşunu gündeme getiren Balfour

Deklarasyonu'nu Araplar zamanında iyi değerlendiremediler. Bu gibi hatalar, Arapların zayıf düşmesine ve girdikleri savaşları yitirmelerine neden oldu. Araplar bir daha benzeri hatalara düşmemek için uyanık olmalı ve sürekli bir işbirliği içinde bulunmalıdırlar.

Emperyalist baskılar sonucunda Mısır'da kurulan krallık rejimi gerektiği gibi ülkenin ulusal çıkarlarını savunmayınca, bu kez Mısır halkının saraya karşı mücadelesi gündeme gelmiştir. Krallık rejiminin emperyalist ülkelerle işbirliğine yönelmesi, Mısır halkının devrime giden yolda ayaklanmasını zorunlu kılmıştır. Arap dünyasını bölmek ve parçalamak isteyen sömürgeci güçlerin giderek artan baskılarına karşı Mısır halkı diğer Arap kökenli halklarla beraber direnecektir. Mısır devrimi bu konuda karardır. Mısır devrimi tarihten gelen siyasal bilinç ile hareket ederek, eski rejimi devre dışı bırakmış ve yeni bir kurtuluş yolunu açmıştır. Gericilik, sömürücülük ve emperyalist kapitalizm arasındaki ittifakı yıkmak Mısır devriminin önde gelen görevidir. Mısır devriminin halk kitlelerine yönelmesi ve halkın egemen olduğu bir demokrasiyi hedef alması bu doğrultuda atılmış önemli bir adımdır. Devrimin amacı gerilikten kurtulmak ve hızla ilerleyerek çağdaş uygarlık düzeyine erişmektir. Bunun için sosyalizm ve demokrasi beraberce uygulanacak ve aynı zamanda halk kitlelerinin hem siyasal hem de toplumsal kalkınması gerçekleştirilmiş olacaktır. Mısır devrimi, batılıların yutturmağa çalıştığı yalancı burjuva demokrasisini değil ama halk kitlelerinin gerçek anlamda toplumsal ve siyasal iktidarı elinde bulundurduğu ve ulusun yararlarının öncelik taşıdığı bir gerçek demokrasiyi hedeflemektedir. Milli devletin tam anlamıyla kurulabilmesi ve bağımsız biçimde kalkınabilmesi için böylesine bir yola gitmek zorunlu görünmektedir.

Milli Yasaya göre sömürgeci emperyalizmle ortaklık kuran işbirlikçi sermaye merkezleri ellerinde tuttukları basın ve yayın araçları ile halk kitlelerini aldatmanın yollarını ararlar. Mısır'da krallık döneminde palazlanan işbirlikçi burjuvazi böylesine bir ihanet içinde olduğundan Mısır halkı ordunun öncülüğündeki devrime gönülden sahip çıkarak bu ters düzene verilmesini sağlamıştır. Basın ve haberleşme özgürlüğünün ülkenin ulusal çıkarlarının tersine kullanılması, devrim yönetimine bu gidişe dur deme hakkını getirmiştir. Mısır halkının gerçek anlamda demokrasiye ulaşabilmesi için, kötüye kullanılan basın özgürlüğü düzeninin değiştirilmesi gerekiyordu. Ülkedeki bozuk düzenden çıkarları bulunan gerici çevreler halk kitlelerinin uyanmasını önlemek için her yolu deniyorlardı. Mısır devrimi basın özgürlüğünün ulusal çıkarlar aleyhine kullanılmasını önleyerek, ülkedeki gerici ve işbirlikçi çevrelerin gerçek demokrasi yolunda ortaya çıkardıkları engelleri kaldırmıştır. Mısır halkının kurtuluşu için gericilik, işbirlikçilik ve sömürücü emperyalizm arasındaki çıkar ortaklığının yıkılması gerekmektedir. Milli Yasa gereğince bu konuda da önlemler alınacaktır.

Milli Yasaya göre Mısır'a gerçek demokrasinin gelebilmesi için halk konseylerinin kurulması gerekmektedir. Gerçek demokrasinin kuruluşu ve işleyişi tamamen buna bağlıdır. Halk konseylerinin üst düzeyde örgütlenmesi ülkedeki yönetim mekanizmalarının da halkın ulusal çıkarları doğrultusunda çalışmalarını sağlayacaktır. Halk kuruluşlarında üyeliklerin en az yarısı işçi ve köylülere verilerek ülkede çalışan kitlelerin eşit ölçülerde yönetim mekanizmasına katılmaları sağlanmalıdır. Halk konseyleri yerel yönetimlerin yerlerini almalı ve ülkede tam anlamıyla demokrasinin gerçekleşmesi doğrultusunda yerel yönetimler yerine yönetim işlerini üstlenmelidir. Halk konseyleri Arap Sosyalist Birliği partisine bağlı yerel üniteler olarak görev yapmalı ve böylece, ülkeyi yöneten siyasal parti ile halk kitleleri bütünleşmelidir. Sendikalar ve kooperatiflerin katılımı ile beraber de ülkede tam anlamıyla halk kitlelerinin eşit olarak katıldığı katılımcı bir demokrasi gerçekleştirilmelidir. Arap Sosyalist Birliği'nin tüm Mısır halkının güçlerini temsil edebilmesi için böylesine geniş katılımcı bir demokrasiye gereksinme bulunmaktadır.

Milli Yasanın son bölümünde az gelişmiş ülkelerin hızlı kalkınabilmesi için sosyalist önlem ve politikaların zorunlu bulunduğu vurgulanmaktadır. Sermayeci burjuva sınıfının tasfiyesi ile halk kitleleri sermaye baskısı altında ezilmekten kurtulacak ve bu yoldan daha özgürlükçü bir düzen gerçekleştirebilecektir. Özel sektörcü kalkınmanın dışa bağımlı gerçekleşmesinin ortadan kaldırılabilmesi için, geniş bir kamu sektörü devlet öncülüğünde oluşturulmalıdır. Ulusal bir plana bağlanacak kamu sektörü ülke ekonomisinin gereksinme duyduğu her alana devlet güvencesi ile yatırım yapacak ve böylece halkın tüm ekonomik istekleri karşılanacaktır. Adil ve dengeli bir kalkınma için planlı ekonominin önkoşul olduğunu kabul etmek gerekecektir. Kamu sektörü hem ülke ekonomisinin her alanında öncülük yaparak yatırım yapacak hem de ülkede ulusal bir özel sektörün oluşturulması için de çaba harcayacaktır. Güçlü bir kamu ekonomisi yaratabilmek için gerekirse devletleştirme ya da millileştirme gibi girişimlere yer verilebilir. Yeni oluşmaya başlayacak özel sektör kamu sektörünün yanında dengeli biçimde çalışmalar göstermeli ama kesinlikle uluslar arası tekellerin denetimi altına girmemelidirler. Artan nüfus dikkate alınarak üretim ekonomisine öncelik verilmeli, batıların empoze etmeğe çalıştığı tüketim ekonomisinden uzak durulmalıdır. Ülkede yeniden planlanacak toprak düzeni ile, Mısır ekonomisinin ulusal çıkarlar doğrultusunda bir üretim düzenine geçişi devlet denetiminde sağlanacaktır.

Milli Yasanın önerdiği ilkeler açısından Nasır yönetimi ele alındığında hem milliyetçi hem de sosyalist önerilerin topluca yer aldıkları görülmektedir. Milli Yasa için ulusal bir sol program denebilir. Mısır ve

diğer Arap ülkeleri gözetilerek hazırlanmış olan bu program Mısır Halk Kongresi'nde kabulünden sonra bütün az gelişmiş ülkeler için bir örnek belge ortaya çıkmış ve üçüncü dünya ülkelerinin geleceği için tartışılmaya başlanmıştır. Nasır solcu düşünceleri ile sosyalist ülkelere yakınlaşmasına rağmen komünistlerden uzak durmasını da bilmiştir. Nasır bu yönü ile Sovyetler Birliği'nin öncülüğünü yaptığı sosyalist kampa üye olmamıştır. Ama batı dünyası ile olduğu kadar sosyalist dünya ile de ilişkiler kurarak, Mısır'ın ulusal çıkarları doğrultusunda dengeli bir dış politika uygulamıştır. Nasır aynı zamanda kendi döneminin önde gelen devlet adamları olan Hindistan Başbakanı Nehru ile ve Yugoslavya Cumhurbaşkanı Tito ile ortak hareket ederek bağlantısızlar hareketini örgütlemişlerdir. Yetmişyedi ülkenin katıldığı bu bağlantısızlar hareketi Nasır'ın öncülüğünde hem milliyetçi hem de sol içerikli bir programla, iki blokun dışında kalan ve bir orta yol bularak bağımsız gelişme süreçlerini tamamlamaya çalışan bir tutum izlemişlerdir. Batı ve doğu bloklarının karşısına üçüncü dünyayı çıkaran bu hareketin oluşumunda, Mısır Devlet Başkanı Nasır'ın öncü rolü vardır. Nasır böylesine uluslar arası girişimlerle, yalnızca Arap dünyasının değil ama aynı zamanda üçüncü dünyanın liderliğine soyunuyordu.

Arap milliyetçiliğinin öncüsü Nasır'ın üçüncü dünya liderliğine soyunması, batılı emperyalist devletleri son derece rahatsız ediyor ve Mısır'a karşı uyguladıkları sert önlemleri daha da artırarak Nasır'ın önünü kesmek için çaba gösteriyorlardı. Nasır hareketi, tüm Arap dünyası ile beraber bütün üçüncü dünya ülkelerinde giderek prestij topluyor ve üçüncü dünyanın yeni bağımsızlığına kavuşan ülkelerinde Nasır'ı taklit etmeye çalışan bir çok yeni ulusal bağımsızlıkçı önder tarih sahnesinde yerlerini alıyorlardı. Batı emperyalizmi ve Sovyet bloku dışında kalan bir çok üçüncü dünya ülkesi için Nasır modeli milliyetçi sol bir rejim üçüncü bir yol olarak yeni ülkelere örnek meydana getirmiştir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında giderek büyüyen üçüncü dünya hareketinin gerçek anlamda öncüsü ve kurucusu Nasır olmuştur. Nasır'ın artan prestijinden rahatsız olan batılı emperyalistler bu evrensel önderi indirebilmek için çeşitli darbeler düzenlemişler ama başarılı olamamışlardır. Üçüncü dünyacılığın babası sayılan Nasır'ın milliyetçi sol düşünceleri ve Mısır halkına kabul ettirdiği Milli Yasa tüm benzeri ülkeler için model kalkınma planı haline gelmiştir. Sömürgelelikten kurtulan tüm üçüncü dünya ülkelerinin antiemperyalist ve antifeodal devrimlerinin düşünsel içeriğinin oluşmasında Nasır devrimi ve rejimi önde gelen bir rol oynamıştır.

Türkiye açısından Nasır olayı değerlendirilirse ortaya başka bir tablo çıkmaktadır. Devrimin ilk aylarında Atatürk ile ilgili tüm dokümanları Mısır'a getiren Nasır'ın Atatürk'ü ve yaptıklarını yakından incelediğini

görüyoruz. Batı ile doğu arasında Türkiye'ye benzer bir konumda olan Mısır, Türkiye gibi bir Orta Doğu ülkesi olarak da benzer bir jeopolitik konuma sahip bulunmaktadır. Ne var ki, iki ülke halkının farklı kökenlerden gelmesi, Türkiye'nin Avrupa ile Asya'yı, Mısır'ın Afrika ile Asya'yı biraraya getiren köprü konumlarının farklılığından dolayı ortaya çıkan ayrı özellikler iki ülkenin birbirlerinden ayrılan yönleri olmasına neden olmuştur. Benzer ve ayrılan yönleri ile Mısır ve Türkiye Orta Doğu'da bazen yanyana bazen de karşı karşıya rakip konumlarda olmuşlardır. Mısır Orta Doğu'nun Arap nüfusunun önderi olarak kendisini gördüğü için Türkiye'yi bölgenin bir büyük ülkesi olarak kendisine her zaman rakip olarak görmüştür. Nasır da Atatürk'ten fazlasıyla yararlanmasına rağmen sırf bölgesel nedeniyle Mustafa Kemal'in adını ağızına almadan onun yaptıklarının benzerlerini ülkesine getirmeğe çalışmıştır.

Nasır'ın Tito ve Nehru ile beraber yirminci yüzyılın ikinci yarısında geliştirmeye çalıştıkları üçüncü dünya hareketinin gerçek öncüsü Mustafa Kemal Atatürk'tür. Güneşin doğduğu gibi, gelecekte mazlum ulusların uyanışını da gördüğünü söyleyen Atatürk, yirminci yüzyılın ilk yarısında doğu ve batı bloklarına karşı gerçek anlamda üçüncü dünya oluşumunun öncülüğünü yapmıştır. Nasır gibi Nehru da Hindistan'ın bağımsızlık süreci içinde Atatürk'ü izlemiş, Tito da tıpkı Atatürk gibi doğu ve batı blokları dışında kalarak ulusal bağımsızlığa önem vermiştir. Üçüncü dünyanın kurucusu olan bu üç önderin savunduğu düşüncelerin ve izlediği politikaların öncesinde Mustafa Kemal Atatürk'ün tam bağımsız Türkiye Cumhuriyeti deneyimi vardır. Nasır, Mısır'ın başında olduğu dönemde hem Arap dünyasının ulusal kurtuluşçu önderliğine hem de üçüncü dünyanın diğer iki bloka karşı kendi bağımsız varlığını ortaya koyan yeni modeline önderlik etmiştir. Nasır, Nehru ve Tito'nun tıpkı Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk gibi ulusal sol bir politika ile ülkelerinin bağımsız devlet oluşuna giden yolu açtıkları görülmektedir. Bu yoldan devam eden her üç önder, tıpkı Atatürk gibi, kendi ülke ve uluslarının çağdaş uygarlık dünyasının onurlu bir üyesi olabilmesi için yoğun çaba göstermişlerdir. Günümüzde Arap dünyası ve üçüncü dünya Nasır ya da Nehru gibi ulusal bağımsızlıkçı önderlerden yoksun kaldıkları için giderek evrensel kapitalist emperyalizmin çarkları arasında parçalanıp gitmektedirler. Bütün üçüncü dünyanın Atatürk, Nasır ve Nehru gibi ulusal bağımsızlıkçı ve kalkınmacı önderleri yeniden hatırlamalasının zamanı çoktan gelmiş ve geçmektedir.

Batı emperyalizmi, Nasır ve Atatürk gibi önderlerin Orta Doğu'nun yeniden yapılanmasında önemli rol oynayacaklarını bildiği için kesinlikle bu tür ulusalcı ve sol program sahibi yeni önderlerin Türkiye ya da Arap ülkelerinin başına geçmesine izin vermeyen bir politikayı ısrarlı biçimde izlemiştir. Nasır'ın Atatürk'ün programı ile benzerlik gösteren

politikası ve uygulamaları batının emperyalist güçlerini İkinci Dünya Savaşı sonrasında Orta Doğu'ya getirmiş, Bağdat Paktı ile başlayan çizgide, Cento ve benzeri bölgesel yapılanmayı esas alan paktlarla, Orta Doğu'nun batının kontrolünde bir geleceğe doğru hazırlanmasına yardımcı olmuştur. Batı emperyalizminin Orta Doğu'da artan denetimi hem Atatürk ve Nasır benzeri bir önderliğin bu bölgede gündeme gelmesini önlemiş, hem de İsrail gibi sonradan kurulmuş bir ülkenin önünü açarak, bu ülkenin belirli bir süreç içerisinde batı destekli bölge merkezi haline gelmesi sağlanmıştır. Nasır'ın İsrail'e karşı yitirdiği savaşlar hatırlanırsa, Nasır sonrasında Mısır'ın başına geçen Enver Sedat gibi liderler daha yumuşak bir politika izlemişler ve sonunda uzlaşma yolunu seçerek Arap Dünyası ile İsrail'in anlaşmasını sağlayan Amerikan dayatması barış antlaşmalarını imzalamışlardır.

Yirmibirinci yüzyıla girildiği bu dönemde İsrail ile barışa zorlanan Mısır artık daha çok Amerikan yardımı almaktadır. Uzun zamandır Amerikan yardım bütçesinden en fazla pay alan ülke Mısır'dır. Türkiye'nin hiç pay alamadığı Amerikan yardım bütçesinde sürekli olarak Mısır'ın en başta yer almasının nedeni, Mısır gibi köklü ve güçlü bir ülkenin yeniden Nasır benzeri sol ve milliyetçi bir radikal önderliğin yönetimine geçmesini önlemektir. Nasır sonrasında giderek ABD yardımları ile yumuşayan Mısır hem Orta Doğu'da hem de Arap dünyasında Nasır döneminde sahip olduğu liderlik konumunu yitirmiştir. Bütün Arap ülkelerinin biraraya gelmesi ile oluşturulacak Birleşik Arap Cumhuriyeti projesi, Nasır ile beraber tarih olmuş ve daha sonraki dönemlerde bu tür bir girişim sözkonusu olmamıştır. Nasır sonrasında tüm Arap dünyasını toplayacak ve büyük bir güç olarak dünya platformuna çıkartacak bir önderlikten Arap ülkeleri yoksun kalmışlardır. Dünyayı batı merkezli olarak bütünleştirmek isteyen küreselleşimci akımlar da Arap dünyasındaki bölünmeyi desteklemişler ve yeni yeni Arap devletlerinin ortaya çıkmalarına yardımcı olmuşlardır. Emperyalizme karşı Arap dünyasını güçlü bir potansiyel olarak ortaya çıkarmak isteyen Nasır sonrasındaki gelişmeler tamamen ters yönde olmuş ve Araplar Nasır gibi güçlü ve programlı bir önderden yoksun kaldıkları için bir türlü toparlanarak ağırlıklarını dünya politikasına koyamamışlar ve kendi bölgelerinde etkinlik sağlayamamışlardır.

(Not: Bu yazı hazırlanırken, Cumhuriyet gazetesi, Yön ve Devrim Dergileri arşivlerinden yararlanılmıştır.)